

**КИТАЙ В БЪЛГАРСКИТЕ ДЪРЖАВНИ АРХИВИ:
НАРОДНАТА КОМУНА НА КИТАЙСКО-
БЪЛГАРСКАТА ДРУЖБА ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА
БЪЛГАРСКИЯ ХУДОЖНИК СТОЯН РАЙНОВ
ПРЕЗ 1959 И НЕЙНОТО ИСТОРИЧЕСКО
РАЗВИТИЕ ДО НАШИ ДНИ**

Евелина Хайн

Софийски университет, България

**CHINA IN THE STATE ARCHIVE: THE VISIT TO THE
PRC OF THE BULGARIAN ARTIST STOYAN RAYNOV
AND THE EVERGREEN PEOPLE'S COMMUNE FOR
CHINESE-BULGARIAN FRIENDSHIP THEN AND NOW**

Evelina Hein

Sofia University, Bulgaria

Abstract: The paper presents some little-known information about a visit to PRC in 1959 of Stoyan Raynov – one of the founders of the modern Bulgarian ceramic art. Data from the personal archive of the artist is regarded as part of the bigger picture of the cultural and ideological exchange between Bulgaria and China in the 50s of the 20th century. The paper focuses on two sites, visited by Stoyan Raynov during his time in Beijing – the “new” railway station and the Evergreen People’s Commune for Chinese-Bulgarian friendship and presents the development of the commune into the 21st century, including the visit of Pat Nixon in the same people’s commune on 23th of February 1972 and most recently the birth of the town of Sijiqing – the modern successor of the preceding commune.

Keywords: Beijing; Bulgarian-Chinese cultural and educational exchange; the 1950s; the 1960s; Evergreen People’s Commune for Chinese-Bulgarian friendship; Nixon in PRC; People’s Communes; State Archive of the Republic of Bulgaria – Sofia; Sijiqing; Stoyan Raynov.

Настоящата статия отразява работа по темата за Китай в българските държавни архиви, започнала преди известно време. В предишна статия¹, написана като резултат от тези занимания, представих част от личния архив на бележития български художник – график Васил Захариев, свързан с 45-дневното му пътуване в Китай през 1955 година. В сегашния текст са представени част от впечатленията от „Нов Китай“ на друг български художник – Стоян Райнов, признат за един от създателите на модерната българска керамична школа, който посещава КНР четири години по-късно, тоест през 1959 година.

1959 година е годината на десетия юбилей на Китайската народна република, така че архивните материали от посещението на Стоян Райнов предлагат на днешните изследователи както на съвременен Китай, така и на българо-китайските отношения една добра възможност да напипат пулса на младата тогава китайска социалистическа държава. На практика, отчетът на Стоян Райнов, написан след връщането му от КНР, писмата до близките му, снимките от многобройните посещения из цялата страна, както и статията му за китайските приложни изкуства, публикувана в списание „Изкуство“ през 1960 година (Райнов 1960, 10 – 19) не само трасират пътя на Китай през това първо десетилетие от съществуването на КНР, но отразяват и наложения от идеологическата рамка на епохата ракурс, от който българският художник наблюдава и коментира видяното в далечен, но „братски социалистически Китай“. В светлината на 70-годишния юбилей на КНР, отбелязан на 1 октомври 2019 година, както и на 70-годишната зрялост на българо-китайските дипломатически отношения, отбелязана на 4 октомври същата година, погледът към впечатленията на бележити българи от първите години на КНР дава възможност за сравнения, размисления и поуки относно извървяния от тогава до днес път – както в Китай, така и в България.

Няколко думи за художника – керамик Стоян Райнов (1894–1978): Той е по-малък и по-непознат брат на писателя Николай Райнов. Първоначално се изявява като график, но в крайна сметка избира керамичното изкуство за свое поприще и специализира в Чехия, Германия и Франция, а след завръщането си в България от 1932 година работи като преподавател в Художествената академия, от 1937 година е професор там, а от 1952 г. до 1960 г. е декан на Факултета за приложни изкуства в същата академия. Стоян Райнов прави множество успешни самостоятелни изложби на керамични творби и с годините се налага като основоположник на

¹ Вж. в библиографията статията „Темата за Китай в личния архив на българския художник Васил Захариев“.

съвременната българска художествена керамика – „с корени в традициите, но и с модерен привкус“ (Георгиев 2019). През 50-те години Стоян Райнов става инициатор за внедряването на художествената керамика в строителството на големи обществени сгради в столицата като сградата на Министерския съвет, а през 1956 година лично ръководи цялостното художествено керамично оформление на Централния универсален магазин. За мястото на Стоян Райнов в българското изкуство и за неговите заслуги към българската керамична школа е писано много от специалисти в областта², поради което тази тема не е включена в настоящото изследване. Събитията от посещението на проф. Райнов в КНР през 1959 година и тяхното отразяване в личния му архив, а също и китайските документални свидетелства за епохата биват коментирани от гледната точка на китаист с интереси по-скоро към обществено-политическите и етно-културните аспекти на контактите между България и Китай в периода след основаването на Китайската народна република.

И така, Стоян Райнов заминава за Китай в рамките на спогодбата за културния обмен между НРБ и КНР за 1959 година в разгара на кампанията за скоростна индустриализация, известна като Големия скок напред. Когато получава поканата за посещение в Китай, Стоян Райнов е вече на 65 години и се намира в зрелостта на своята кариера и творчество. Богатата му ерудиция и международно признатият му авторитет на творец и педагог му позволяват при срещите на живо с китайската художествена традиция и практика да дава компетентни оценки и да поставя видяното в необходимия културно-исторически контекст. В Китай от 9 ноември до 11 декември Стоян Райнов посещава огромен брой културни обекти и обекти на социалистическото строителство в градовете Пекин, Шанхай, Ханджоу, Нанчан, Кантон, Дзиндъджън, Нанчан, Шъуан и Фошан (Райнов 1953 – 1969). Всички тези места и впечатленията му от тях заслужават подробно представяне, което би надхвърлило зададения обем на настоящия текст, така че то би могло да се превърне в самостоятелно изложение. Тук с оглед на търсените паралели и поуки се поставя акцент само върху две места, посетени от Стоян Райнов по време на престоя му в Китай.

Едното от тях е „новата гара“ на Пекин, посетена от него още на втория ден от пристигането му в китайската столица. Райнов е изпълнен с огромно възхищение и ентузиазъм от видяното и наученото за тази железопътна гара и това не е случайно. В изграждането на гарата са впрегнати

---

² За кариерата и художествените постижения на Стоян Райнов вж. Митева 2013, 2014; 2015. Манолов, Здравко. 1970; Живкова и Балчева 2019.

Ст. Райнов в Китай

всички сили на младата социалистическа държава. Като една от десетте монументални постройки³, издигнати през същата тази 1959 година по случай десетгодишнината от създаването на КНР, новата⁴ Пекинска гара е построена за по-малко от осем месеца (от 20 януари до 15 септември) и е открита от тогавашния върховен партиен и държавен лидер Мао Дзъдун, който символично си купува първия билет за пътуване, а също така собственооръчно изписва калиграфски названието „Пекинска гара“. Пътникопотокът в онзи момент е 200 000 души на ден, а през чакалните на ден вече минават 14 000 пътници. За времето си гарата демонстрира най-високото технологично оборудване, включително 4 ескалатора в една от чакалните и тези ескалатори са първите в Пекин изобщо (те са пренесени от големия търговски център в Шанхай, където асансьорите на входа са разглобени и после са наново сглобени в Пекин). В сградата на пекинската гара е обособена дори зала с легла за децата на пътниците, които чакат дълго – нещо, нечувано и невиждано тогава, а и сега по обикновените гари в Китай. Куполът с височина 35 метра в централната чакалня също

³ Сред тях е и зданието на Общокитайското събрание на народните представители – тоест парламентът.

⁴ Старата железопътна гара на Пекин е построена още през 1901 година и е известна като Гарата при портата Джън्यान при двореца Забранения град. Днес в тази сграда се помещава музеят на железниците.

Зала с легла за децата
в Пекинската гара

Чакалня в Пекинската гара

е първи в страната, каквито са и инсталираната система с телевизионни екрани за информация, а също и автоматичните телефони на пероните (Дзин, Ма 2019).

Ето какво споделя Стоян Райнов в писмото до жена си и децата си от 12 ноември 1959 г.: „Не мога да не изразя възторга си от съвременната китайска архитектура. Всичко е монументално. Голямо като самия Китай. Много модерно, стилно в тяхната национална архитектура, но напълно осъвременено... Най-хубавата в света гара е тяхната и то в Пекин... Тук човек може да види вниманието, грижата към стария човек, към майката, към болния и изобщо към човека. Чакални... за всички „националности“ от Китай, уредени в духа на всяка националност. Към всяка има занимални, библиотеки със съответна литература, всички видове забавления: кино, телевизионни зали за малки групи по 50 човека. Специални телевизори, от където в момента може да се осведоми всеки за всичко, свързано с пътуването му... Приеман салон... най-разкошно обзаведен. Специални килими, мебел, витрини с художествени изделия: керамика, скулптури от скъпоценни камъни – нефрит, ахат и други декоративни картини. Мебелите са от абаносово дърво...“ (Райнов, 1959).

Новата Пекинска гара от 1959 година за времето си е изключително архитектурно, инженерно и логистично постижение и като такава отправя ясни сигнали за укрепващата мощ на новосъздадената социалистическа китайска държава. От 1959 година до днес през Пекинската гара вече са минали 23 млрд и 250 млн пътници. Пекинската гара отдавна вече не е последният вик на технологичната мода в Китай, но пак през септември, на 25 септември 2019 година едно ново чудо на високите технологии открива поредната нова страница в историята на логистиката и транспорта в Китай – новото международно летище Дасин, проектирано от световноизвестната архитектка Заха Хадид и най-голямото в света днес. Както през 1959 година „Новата гара“, така и летището Дасин днес изпраща ясен сигнал относно скоростта и посоката в развитието на китайската страна.

Уважаемият и любезен мой друг Стане Райнов от Китай. Вече е в края на септември. Нова глава отбелязва се в Китай. Днес най-големият град в Китай е Пекин. Днес най-големият град в Китай е Пекин. Днес най-големият град в Китай е Пекин.

Първото писмо от Вас получих на 7 март от 20,000 рубли. Това е първото писмо от вас, което видях в Китай. То е получено през 1958-1959 г. След това следващите писма - с Палестина, дава с много емоции. Много любящо от Вас. Много любящо от Вас. Много любящо от Вас.

Във всяко писмо има много емоции. Много любящо от Вас. Много любящо от Вас. Много любящо от Вас.

Много любящо от Вас. Много любящо от Вас. Много любящо от Вас.

Много любящо от Вас. Много любящо от Вас. Много любящо от Вас.

Много любящо от Вас. Много любящо от Вас. Много любящо от Вас.

Първото писмо на Ст. Райнов от Китай

Другото знаково за епохата си място, посетено от българския гост още на следващия ден след посещението му на Пекинската гара е Народната комуна на китайско-българската дружба „Целогодишна зеленина“⁵. Тук са необходими някои обяснения за обстоятелствата около създаването на тази комуна.

В края на 50-те и началото на 60-те години на 20-ти век в съответствие с обичайната в социалистическия лагер практика за реципрочност в предградията на Пекин са учредени десет „комуни на дружбата между народите“⁶, които трябва да изпълняват поръчението за народна дипломация със страните от социалистическия лагер. В посочения период комуните около Пекин са с най-високо ниво на механизация в цялото селско стопанство на КНР и служат за образец и движеща сила за всички останали народни комуни като базови производителни и административно-териториални единици в страната.

Сред учредените около Пекин народни комуни за дружба със страните от социалистическия блок (СССР, КНДР, Унгарска народна република, ГДР, Народна република Румъния Чехословакия, Албания, Куба, Виетнам) е и Народната комуна на китайско-българската дружба⁷, създадена през август 1958 година като Народна комуна „Целогодишна зеленина“⁸ чрез обединение на осем кооператива⁹, някои от които са известните днес като райони на Пекин Съдзицин¹⁰, Сяншан¹¹ и Юцюен¹². През октомври същата година комуната е преименувана в Народна комуна на китайско-българската дружба „Целогодишна зеленина“¹³ (Лиу 2019).

Всъщност от историята на народната комуна „Целогодишна зеленина“ до момента на „кръщението“ ѝ през октомври 1958 година може да се види колко голям жест на уважение и солидарност е направен от страна на държавното ръководство на КНР към НРБ в онзи исторически момент. На този фон става ясно и защо Стоян Райнов е заведен на посещение там, макар да е човек на изкуството, а не селскостопански или политически деец. Струва си събитията около създаването и съществуването на тази комуна да бъдат представени по-подробно, защото те добре илюстрират драматичните промени в най-новата история на Китай, а също така са

⁵ 四季青中保友好人民公社

⁶ 人民友好公社

⁷ 中保友好人民公社

⁸ 四季青人民公社

⁹ 合作社

¹⁰ 四季青 Буквално името означава „Зеленина през четирите сезона“.

¹¹ 香山 Буквално името означава „Благоуханна планина“.

¹² 玉泉 Буквално името означава „Нефритен извор“.

¹³ 四季青中保友好人民公社

поучителен пример за гъвкавостта и предприемчивостта, които винаги са били водещи в обществения живот на китайския народ.

Предшественик на „нашата“ комуна е Селскостопанският кооператив „Целогодишна зеленина“, създаден през май 1955 година, когато кооперативът за парниково производство на прочутия селски труженик Ли Молин¹⁴, основан още през 1952 година след поземлената реформа¹⁵, се обединява с два други съседни кооператива (И 2013). Любопитна подробност е запазеното сведение за едно от предложенията новосъздадената организация да се нарече „Мичурински селско-стопански кооператив“ в израз на благодарност за подкрепата от СССР за младата КНР и като почит към постиженията на прочутия по онова време съветски биолог и ботаник Иван Мичурин. В крайна сметка обаче участниците се спират на името Селскостопански кооператив „Целогодишна зеленина“¹⁶ (И 2013).

След поредно разширяване през 1956 година „Целогодишна зеленина“ се превръща в най-мощния селскостопански кооператив в западните покрайнини на Пекин. През август 1958 година този мега-кооператив се обединява с други седем и така, в унисон с партийната и държавна повеля на Великия скок напред, се ражда народната комуна „Целогодишна зеленина“¹⁷. Още през октомври същата година тя е преназована „Народна комуна на китайско-българската дружба“¹⁸, след като вече е установила дружески отношения с ТКЗС в община Елин Пелин до София. В случая ТКЗС-то е интересно за нас с това, че през есента на 1955 година е избрало за свое име фразата „Дун фан хун“ от популярната по това време песен „Заря на изток“¹⁹, възхваляваща председателя Мао (Вутев 2006; Христов 1956).

Информация за „кръщаването“ на китайско-българската комуна черпим от публикация във вестник „Народен ежедневник“ от 27 октомври 1958 година, където под заглавие „Китайско-българската дружба кристализира в народна комуна. Бе проведено събрание за избор на име за народната комуна за китайско-българска дружба“ четем, че от българска страна на събранието са присъствали посланикът на НРБ в Китай Панчевски²⁰ и

¹⁴ 李墨林温室生产合作社; Ли Молин се прочува с това, че през зимата на 1952 година носи на Мао Дзъдун от първите отгледани в парника му зеленчуци.

¹⁵ В друг източник се посочва годината 1950; вж. Библиотека на район Хайдиен 2020.

¹⁶ 四季青农业生产合作社

¹⁷ 四季青人民公社

¹⁸ 中保人民友好公社

¹⁹ 《东方红》

²⁰ Армейски генерал Петър Панчевски (1902–1982) е единственият българин, успял да получи генералско звание във въоръжените сили на СССР, като става

1960 година: членовете на народната комуна събират домати за продажба на пазара

служители на посолството ни в Пекин, а също и делегация от български земеделски дейци, водена от Бъчваров, посочен като член на ЦК на БКП, отговарящ за земеделието²¹. От китайска страна са присъствали министърът на селското стопанство на КНР Ляо Луйен²² и неговият заместник Ян Сиендун²³, както и заместник-кметът на Пекин У Хан²⁴. Вестникът съобщава, че Иван Бъчваров от името на българското министерство на земеделието и горите е предал на народната комуна електрическа центробежна помпа, електрическа мотика с пет планки, пръскачка за лозя, резачка за фураж, калкулатор, радио-уредба и други подаръци. Предават

генерал-майор през 1945 г. След завръщането си в България, заема високи постове в комунистическото правителство на НРБ като министър на народната отбрана, народен представител, посланик в КНР в периода 1958 – 1962 г. Член е на БКП от 1924 г.

²¹ Генерал Иван Бъчваров (1912 – 1966) е началник на Генералния щаб на Българската армия (1950 – 1960), зам-министър на отбраната (1960 – 1962), посланик на НРБ в ГДР (1965 – 1966). Никъде в български източници не се посочва да е отговарял за земеделието.

²² 廖鲁言

²³ 杨显东

²⁴ 吴晗

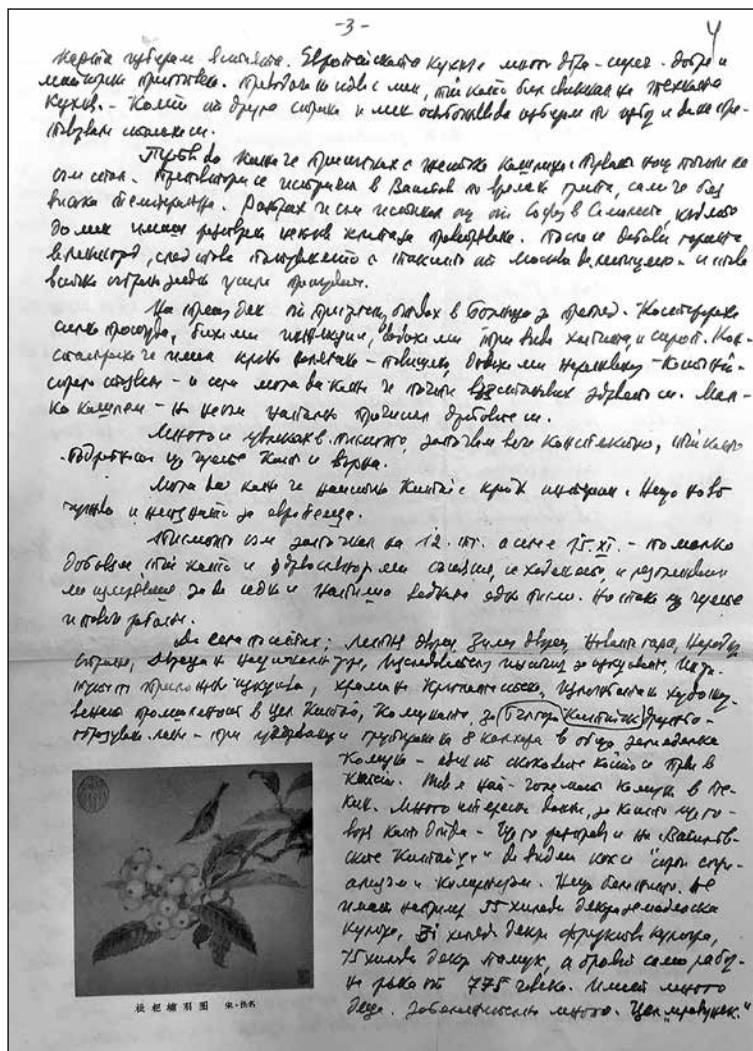
се думите и на българския посланик Петър Панчевски, който посочил, че многобройни български специалисти посещават Китай и пренасят успешно в България китайския опит в отглеждането на ориз, домати и батати. Посланик Панчевски изразил надежда, че побратимяването на народната комуна за китайско-българска дружба с българското ТКЗС „Дун фан хун“ ще пребъде като паметник на братската дружба и взаимопомощ между българския и китайския народ (Жънмин жъбао 1958).

Този кратък преглед на историята на народната комуна „Целогодишна зеленина“ от създаването ѝ до 1959 година предлага необходимия фон, за да разберем избора на китайските домакини да покажат на българския си гост Стоян Райнов тъкмо тази народна комуна.

Стоян Райнов е искрено впечатлен от комуната и в първото писмо до семейството си, започнато още същия ден (12-и) и завършено едва на 16-и ноември, малко след описанието на пекинската гара пише и за „нашата“ комуна: *„...Комуната за китайско-българска дружба – образувана лани – при прегрупиране на 8 колхоза в обща земеделска комуна – един от скоковете, които се прави в Китай. Това е най-голямата комуна в Пекин. Много интересни данни, за които ще говоря като дойда. Нещо бележито. Те имат 55 хиляди декара земеделска култура, 31 хиляди декри фруктови култура, 45 хиляди декри памук, а броят само работна ръка от 775 човека. Имат много деца, забележително много. Цял „мравуняк“...химически завод, който сега се строи до завода за персийски килими (тип персийски, но са чисто китайски), 151 броя детски градини, 30 начални училища, 3 средни училища, два ремонтни завода, 136 стола с постоянна топла храна, 287 земеделски машини и 167 най-модерни плугове. Всички членове на комуната получават безплатна топла храна ежедневно, като във от това годишно получават и възнаграждение от 540 юана (всеки юан е повече от една рубла)...Увлякох се в подробности като че ли ще ви изнасям доклад. Но не може човек да не се вълнува от трудолюбието им... забравих да кажа, че имат 6 родилни дома. Посетихме и детската им градина. Там се учат дечица по 2, 3 и 4 години. Много мили и интересни, крайно дисциплинирани...“* (Райнов 1959)

Посещението в народната комуна на китайско-българската дружба е отразено надлежно, макар съвсем сухо и в „Отчет на проф. Райнов за извършената работа в Китай във връзка с културната спогодба за 1959 г.: „12.11. – посещение на селскостопанската комуна „Китайско-българска дружба“. Запознаване с устройството, организацията и успехите на комуната“ (Райнов 1959).

Тук трябва да се отбележи резкият контраст между непосредствения, жив и на моменти истински вдъхновен език на човека на изкуството Стоян

Писмо на Стоян Райнов от Китай: описание на китайско-българската комуна)

Райнов с огромен жизнен опит, който изпълва писмата му до семейството, и сухия административен стил на официалните отчети и коментари на декана, и тона на пратеника на социалистическа България Стоян Райнов за посещението му в КНР. В документите са използвани идеологическите клишета в духа на тогавашното време. Дали от предпазливост, или от умора, натрупана с годините²⁵, коментарите на Стоян Райнов за посещението му създават усещане колкото за професионална аргументация, толкова и за идеологическата интонационна среда на НРБ, в която българският

²⁵ Само две години по-късно, през 1961 година, проф. Ст. Райнов се пенсионира.

гост е изцяло потопен. Райнов постоянно подчертава, че най-ценно в изкуството е службата му на народа и възможността за превръщането му в масово производство. Всички исторически отпратки, правени от него в докладите, се базират на „Освобождението“, като се има предвид гражданската война и победата на ККП през 1949 г., така че коментарите за постиженията на КНР оставят впечатление за известна нарочна липса на историчност. Този художник-керамик, отлично запознат със световната история на изкуствата, сякаш умишлено запазва мълчание за епохите преди „Освобождението“, като похвалите му за китайското изкуство преди 1949 г. са пестеливи.

В такъв дух са издържани и разказите му за посещенията във всички музеи, работилници и образователни институции, както и обзорната му статия за китайските приложни изкуства, публикувана в списание „Изкуство“ през 1960 година. В този смисъл резултатите от посещението на официалната фигура Стоян Райнов в КНР са предвидими и се вписват в ясната линия на „българо-китайската дружба“, предначертана на най-високо държавно равнище в онзи исторически момент.

В един човешки и конкретен план обаче е по-интересно какво се случва с „нашата“ комуна след посещението там на Стоян Райнов, затова издирих и предлагам редица свидетелства за нейната съдба до наши дни.

1960 г. – ученици от 44 средно училище плевят зеленчуковите площи в Народната комуна на китайско-българската дружба „Целогодишна зеленина“

Запазена е снимка от 1960 година на ученички, които работят на полето, а текстът към снимката гласи „1960 г. – ученици от 44 средно училище плевят зеленчуковите площи в Народната комуна на китайско-българската дружба „Целогодишна зеленина“²⁶.

На 9 септември 1963 година вестник „Народен ежедневник“ съобщава, че на 8 септември в народната комуна на китайско-българската дружба „Целогодишна зеленина“ се е състояла прожекция на китайския военен филм „След примирието“²⁷ по случай 19 години от „социалистическата революция“ в България. По-късно същата вечер колективът на комуната е предал на българския посланик Стойчев поздравително писмо до ТКЗС „Дун фан хун“ в община Елин Пелин (Жънмин жъбао 1963). Очевидно топлиите чувства между двата колектива все още се поддържат в онзи момент.

За народната комуна на китайско-българската дружба научаваме също, че през 1965 година е включена в пекинския телефонен указател, където се посочва, че тя е регистрирана като абонат на телефонна станция в район Хайдиен заедно с още 12 народни комуни²⁸. Показателно за славата на „нашата“ комуна в онези години е, че на 9 февруари същата година на сцената на Китайския музикален театър в жанра „пиндзю“²⁹ е поставена мащабната творба „Зеленина през цялата година“³⁰ с участието на някои от най-големите майстори в жанра. Представлението на свой ред допринася за прославата на комуната в цял Китай, макар сюжетът да включва единствено драматичните събития от 1955 година около създаването и укрепването на Селско-стопанския кооператив „Целогодишна зеленина“, без да споменава интернационалния статут на комуната – негов наследник (Пиндзю 2011).

Като цяло до момента не се открива друга съществена информация за българското участие в дейността на комуната след избора на името, свързано с България, поради което може да се предполага, че това участие е само номинално. Единствената косвено свързана с България информация е в исторически очерк от 2013 година, публикуван на официалната страница на селскостопанските кооперативи в Китай, където бегло се споменава, че през 60-те години на миналия век комуната вече не само задоволява ¼ от потребностите от зеленчуци на Пекин, но също така изнася член опит в разсаждането на зеленчуци в Северен Китай, Североизточен

²⁶ 1960年，四十四中学生在四季青中保友好人民公社菜地锄草。高宏摄。

²⁷ 《停战以后》

²⁸ „...海淀区有四季青中保友好人民公社...“

²⁹ 评剧

³⁰ 大型评剧《四季常青》

Китай, Монголия и страните от Източна Европа (И 2013). Възможно е част от тези контакти да се отнасят и до братското ТКЗС „Дун фан хун“ в НРБ, но засега това са само предположения, които трябва да бъдат подкрепени с доказателства, а това изисква допълнителна изследователска работа.

Независимо от промените в отношенията със социалистическия блок, разглежданата тук народна комуна не само не прекратява съществуването си, но и на практика се превръща във визитната картичка, която КНР, отправена по пътя към комунизма, предлага на външния свят. Така, съдбата на народната комуна „Целогодишна зеленина“ се свързва и с историческото посещение на американския президент Ричард Никсън в Китай през февруари 1972 година. Заслужава да се отбележи фактът, че обиколката из точно тази комуна е включена в програмата за престоя на първата дама Пат Никсън в Пекин, редом с посещение в Забранения град и разходка из центъра на китайската столица (Антъни 2014). За жалост, в проучените до момента материали относно появата на комуната на сцената на голямата политика липсват данни кога името „Народна комуна на китайско-българската дружба“ е изоставено, но може да се заключи, че в онзи момент българската връзка вече е останала на много заден план и дори липсва. Така, на най-известната снимка, запечатала момент от обиколката на Пат Никсън в комуната на 23 февруари 1972 година, ясно се виждат паралелните надписи на входа на административна сграда: „Революционен комитет на народната комуна „Целогодишна зеленина“ в район

Пат Никсън в Китай в народната комуна „Целогодишна зеленина“
(на 23.02.1972 г.)

Хайдиен, град Пекин“ и „Комитет на Китайската комунистическа партия в народната комуна „Целогодишна зеленина“ в район Хайдиен, град Пекин“. Липсата на определението „китайско-българска дружба“ може да се обясни с цялостната ситуация на отношенията между КНР и другите държави от социалистическия блок през 70-те години – тема, заслужаваща специално внимание и надхвърляща мащаба и фокуса на настоящото изложение.

През май 1973 година, очевидно в пряка връзка с историческото посещение на американския президент Никсън в КНР през предходната година, народната комуна „Целогодишна зеленина“ посреща още американски гости – делегация от учени са на посещение там и се запознават с децата в местното начално училище.

Като цяло обаче съществуването на народната комуна „Целогодишна зеленина“ през следващите години е в унисон със съдбата на всички народни комуни в КНР, които след 1984 година окончателно напускат историческата сцена. На 30 декември 1983 г. комуната официално е преобразувана в административна единица околия Съдзицин³¹ (Библиотека на Хайдиен 2020). Тя се оказва в съседство с първата високотехнологична зона на Китай – Джунгуанцун³² и взема участие с акции в три от четири-

Американски учени на посещение в началното училище в народната комуна „Целогодишна зеленина“

³¹ 四季青乡

³² 中关村

те най-успешни фирми в тази зона. Началният капитал от 20 000 юана за най-известната компания „Сътун“ е предоставен именно от околия Съдзицин, а първият председател на компанията е кметът на същата тази околия (Библиотека на Хайдиен 2020). Друг впечатляващ жалон от устрема на Съдзицин към модернизиране и благосъстояние е издигането на петзвездния хотел „Шангрила-Пекин“ през 1984 година³³ на територията на бившата народна комуна „Целогодишна зеленина“ със средства на едно от първите в Пекин джойнт венчър сдружения с чуждестранно участие (Джан 2019). В името на хотела, редом с обичайната асоциация с легендарната райска страна се прокрадва и буколическото идеализиране на едновременната прославена комуна, „превърнала зимата в пролет“ (Библиотека на Хайдиен 2020) и осигурявала през 60-те години на 20 век пресни зеленчуци за трапезите на милиони семейства в Пекин и съседните райони.

Хотел Шангрила-Пекин през 1984 г. и днес

През 90-те години на 20-и век околия Съдзицин изцяло губи позицията си на основен източник на зеленчуци за столицата, понеже е твърде малка, за да задоволява потребностите на разрасналия се Пекин, а освен това се появяват нови конкурентни производители и доставчици на зеленчуци за града. За сметка на това околията намира нови начини да продължи пътя си към модерността, запазвайки своята „зелена слава“. Така

³³ Според някои източници началото на строежа е поставено още през 1983 година. Вж. Ориентал уиздъм 2020.

през 1999 година околията официално е присъединена административно към територията на Пекин, като част от първата зелена зона в рамките на града³⁴ (Библиотека на Хайдиен 2020), а през октомври 2000 година е включена и в проекта за създаване на „зелена долина – кислороден бар“³⁵ за Пекин (Жънмин уан 2000).

От септември 2004 г. околия Съдзицин е обявена за град – околийски център³⁶ с площ от почти 41 кв.км, където са разположени предприятия, предимно от сферата на обслужването, туризма, отдиха и модерното земеделие (Ориентал уиздъм 2020). През 2020 година по официални данни степента на озеленяване на град Съдзицин е вече над 70 % и наистина може да се каже, че зеленината в района е целогодишна, макар фокусът отдавна вече да не е върху зеленчуците, а върху поддържането на зелен защитен пояс, който осигурява на Пекин над 300 000 тона кислород и поема и задържа 4,2 млн. тона фини прахови частици (Библиотека на Хайдиен 2020).

Като цяло в модерното развитие на Съдзицин е очевидна амбицията мястото да се наложи като традиционно убежище в лоното на природата, а лийтмотивът за „целогодишна зеленина“ се запазва и при раждането на модерния град Съдзицин. Този град е посочен и като пример за успешно урбанистично развитие в портфолиото на консултантската фирма „Мъдростта на Изтока“³⁷, специализирана в предлагането на бизнес решения за селски и слабо урбанизирани райони в процеса на настоящите усилен икономически и социални реформи в страната (Ориентал уиздъм 2020).

Мястото, родило някогашната народна комуна „Целогодишна зеленина“, отдавна вече е загубило всякаква връзка с „китайско-българската дружба“, но за нас – наблюдателите от България – тази история, заедно с историята на Пекинската гара са конкретни примери за постъпателно и възходящо развитие, без радикален отказ от миналото. Такива истории би трябвало да провокират размисли върху развитието на китайската държава и общество, а също и на собствената ни държава и общество, и да стимулират равносметката относно постигнатото, пропуснатото и желаното в бъдеще.

---

³⁴ 第一道绿色隔离带

³⁵ 绿谷氧吧

³⁶ 镇

³⁷ 东方智鼎Oriental Wisdom

Библиография

Вутев 2006: Вутев, Спас. Челен опит: Станете китайци. – Дума [Vutev 2006: Vutev, Spas. Chelen opit: Stanete kitaytsi. – Duma], 26.06.2006, <<http://old.duma.bg/2006/0606/260606/iskam/isk-1.html>>.

Георгиев 2019: Георгиев, Емил. По-малкият брат на Николай Райнов. – В: Площад Славейков [Georgiev 2019: Georgiev, Emil. Po-malkiyat brat na Nikolay Raynov. – V: Ploshtad Slaveykov], 11.07.2019, < <https://www.ploshtadslaveikov.com/po-malkiyat-brat-na-nikolaj-rajnov/>>.

Живкова 2019: Живкова, Неда и Балчева, Милена. Стоян Райнов: приказки от глина. София: Издател СГХГ, 2019. 67 с. [Zhivkova 2019: Zhivkova, Neda i Balcheva, Milena. Stoyan Raynov: prikazki ot glina. Sofiya: Izdatel: SGHG. 2019. 67 s.] ISBN 978-619-7195-16-3.

Манолов 1970: Манолов, Здравко. Стоян Райнов. София: Издателство Български художник. 1970. 68 с. [Manolov 1970: Manolov, Zdravko. Stoyan Raynov. Sofiya: Izdatelstvo Balgarski hudozhnik. 1970. 68 s.]

Митева 2013: Митева, Мария. Към проблема за емолюцията на декоративното в керамиката на Стоян Райнов (1894–1978). – В: Изкуствоведски четения, 2013, кн. 8, с. 418–428. ISSN 1313-2342. Издател: Институт за изследване на изкуствата, БАН. [Miteva 2013: Miteva, Mariya. Kam problema za evolyutsiyata na dekorativnoto v keramikata na Stoyan Raynov (1894–1978). – In: Izkustvovedski cheteniya, 2013, kn.8, s. 418–428. ISSN 1313-2342. Izdatel: Institut za izsledvane na izkustvata, BAN.]

Митева 2014: Митева, Мария. Стоян Райнов (1894–1978) преди керамиката. – В: Между образа и текста. Сборник в чест на доц. Ружа Маринска. 2014. ISBN 978-954-535-807-4. Издател: НБУ. [Miteva 2014: Miteva, Mariya. Stoyan Raynov (1894–1978) predi keramikata. – In: Mezhdru obraza i teksta. Sbornik v chest na dots. Ruzha Marinska. 2014. ISBN 978-954-535-807-4 Izdatel: NBU.]

Митева 2015: Митева, Мария. От декоративно към приложно – В: Изкуствоведски четения, 2013. с. 330–340. ISBN 13132342. Издател: Институт за изследване на изкуствата, БАН. [Miteva 2015: Miteva, Mariya. Ot dekorativno kam prilozhno – Stoyan Raynov i krayat na evolyutsiyata na dekorativnoto v keramikata mu. – In: Izkustvovedski cheteniya. 2013. s. 330–340. ISBN: 13132342 Izdatel: Institut za izsledvane na izkustvata, BAN.]

Райнов 1953–1969: Райнов, Стоян. Личен и семеен архив: ЦДА, ф. 2288, оп. 1, а.е. 54: Отчет на проф. Райнов за извършената работа в Китай, във връзка с културната спогодба за 1959 г. [Raynov 1953–1969: Raynov, Stoyan. Lichen i semeen arhiv: TsDA, f. 2288, op. 1, a. e. 54: Otchet na prof. Raynov za izvarshenata rabota v Kitay, vav vrazka s kulturnata spogodba za 1959 g.]

Райнов 1953 – 1969: Райнов, Стоян. Личен и семеен архив: ЦДА, ф. 2288, оп. 1, а.е. 74 – 5: Писмо от Пекин. [Raynov 1953 – 1969: Raynov, Stoyan. Lichen i semeen arhiv: TsDA, f. 2288, op. 1, a.e. 74 – 5: Pismo ot Pekin]

Райнов 1953 – 1969: Райнов, Стоян. Личен и семеен архив: ЦДА, ф. 2288, оп. 1, а.е. 74 – 5а: Писмо от Пекин. [Raynov 1953 – 1969: Raynov, Stoyan. Lichen i semeen arhiv: TsDA, f. 2288, op. 1, a.e. 74 – 5a: Pismo ot Pekin]

Райнов 1953 – 1969: Райнов, Стоян. Личен и семеен архив: ЦДА, ф. 2288, оп. 1, а.е. 74 – 4: Писмо от Пекин: описание на китайско-българската комуна. [Raynov 1953 – 1969: Raynov, Stoyan. Lichen i semeen arhiv: TsDA, f. 2288, op. 1, a.e. 74 – 4: Pismo ot Pekin: opisanie na kitaysko-balgarskata komuna.]

Райнов 1953 – 1969: Райнов, Стоян. Личен и семеен архив: ЦДА, ф. 2288, оп. 1, а.е. 74 – 4а: Писмо от Пекин: описание на китайско-българската комуна. [Raynov 1953 – 1969: Raynov, Stoyan. Lichen i semeen arhiv: TsDA, f. 2288, op. 1, a.e. 74 – 4a: Pismo ot Pekin: opisanie na kitaysko-balgarskata komuna.]

Райнов 1960: Райнов, Стоян. Китайските приложни изкуства. В: сп. Изкуство, кн. 4, с. 10 – 19. [Raynov 1960: Raynov, Stoyan. Kitayskite prilozhni izkustva. – In: sp. Izkustvo. kn.4. s.10 – 19.]

Хайн 2017: Хайн, Евелина. Темата за Китай в личния архив на българския художник Васил Захариев. – В: Сборник с доклади от международна научна конференция на тема „Дипломатически, икономически и културни отношения между Китай и страните от Централна и Източна Европа“. Велико Търново, 11 – 12 ноември 2016 г. ISBN 978-619-00-0592-6, Изд. Фабер, 2017. стр. 228 – 241. [Hayn 2017: Hayn, Evelina. Temata za Kitay v lichniya arhiv na balgarskiya hudozhnik Vasil Zahariev. – In: Sbornik s dokladi ot mezhdunarodna nauchna konferentsiya na tema “Diplomaticheski, ikonomicheski i kulturni ot-nosheniya mezhdu Kitay i stranite ot Tsentralna i Iztochna Evropa”. Veliko Tarnovo, 11 – 12 noemvri 2016 g. ISBN 978-619-00-0592-6 Izd. Faber, 2017. str. 228 – 241.]

Anthony 2014: Anthony, Carl. American First Ladies in China, A Fascinating, Untold Saga (Part 2) – In: National First Ladies Library blog, 17.03.2014, <<http://www.firstladies.org/blog/american-first-ladies-in-china-a-fascinating-untold-saga-part-2/>>

金可、马建福 2019: 金可、马建福. “中国铁路第一站”, 60岁生日快
乐. –: 北京日报客户端15.09.2019, <https://kuaibao.qq.com/s/20190915A0I4G-Z00?refer=spider> [Jin Ke, Ma Jianfu 2019: Jin Ke, Ma Jianfu “Zhongguo Tielu Diyi Zhan”, 60 Sui Shengrikuaile –: Beijingribao Kehuduan 15.09.2019, <https://kuaibao.qq.com/s/20190915A0I4GZ00?refer=spider>]

刘振营 2019: 刘振营. 找到了, 北京郊区的这些中外友好人民公社, 原来在这里 29.04.2019, <<https://kknews.cc/zh-hk/agriculture/gja5a3y.html>>

[Liu Zhenying 2019: Liu Zhenying: Zhaodao Le, Beijing Jiao De Zhexie Zhongwai Youhao Renmin Gongshe, Yuanlai Zai Zheli 29.04.2019, <<https://kknews.cc/zh-hk/agriculture/gja5a3y.html>>]

易欣 **2013**: 易欣. “四季青”溯源: 15.08.2013, <<http://nyhzw.org/bencandy.php?fid=42&id=4016>> [Yi Xin 2013: Yi Xin “Siji Qing” Suyuan 15.08.2013, <<http://nyhzw.org/bencandy.php?fid=42&id=4016>>]

海淀图书馆 **2020**: 四季青曾经在北京名声有多大? 看了这些图才知道, 23.04.2020, <<http://zyk.hdggwh.com/zyk/d/cultural/details?id=18>> [Haidian Tushuguan 2020: Siji Qing Cengjing Zai Beijing Mingsheng You Duoda? Kan Le Zhexie Tu Cai Zhidao, 23.04.2020, <<http://zyk.hdggwh.com/zyk/d/cultural/details?id=18>>]

人民日报 **1956**: 彼得·赫利斯托夫.“东方红”农业生产合作社. 30.04.1956, <<https://cn.govopendata.com/renminribao/1956/4/30/3/>> [Renminribao 1956: Bide He Lisi Tuo Fu. “Dongfanghong” Nongyeshengchan Hezuoshe 30.04.1956, <<https://cn.govopendata.com/renminribao/1956/4/30/3/>>]

人民日报 **1958**: 中保人民友谊的结晶 中保友好人民公社举行命名大会. 27.10.1958, <<https://cn.govopendata.com/renminribao/1958/10/27/2/#208148>> [Renminribao 1958: Zhongbao Renmin Youyi De Jiejing. Zhongbao Youhao Renming Gongshe Juxing Ming Dahui. 27.10.1958, <<https://cn.govopendata.com/renminribao/1958/10/27/2/#208148>>]

人民日报 **1963**: 庆祝保加利亚社会主义革命十九周年 中保友好人民公社举行电影晚会. 09.09.1963, <<http://www.laoziliao.net/rmrb/1963-09-09-5#312190>> [Renminribao 1963: Qingzhu Baojialiya Shehuizhuyi Geming Shijiu Zhounian. Zhongbao Youhao Renming Juxing Dianying Wanhui. 09.09.1963, <<http://www.laoziliao.net/rmrb/1963-09-09-5#312190>>]

人民网 **2000**: 京西崛起绿谷生态小区, 10.10.2000, <<http://www1.people-daily.com.cn/GB/channel1/907/20001010/264970.html>> [Renminwang 2000: Jing Xi Jueqi Lu Gu Shengtai Xiaoqu, 10.10.2000, <<http://www1.peopledaily.com.cn/GB/channel1/907/20001010/264970.html>>]

何季民 **2008**: 何季民. 阅读“老号簿”: 《温故》第十三册, 2008, <<http://reader.epubee.com/books/mobile/58/58167a0d88f74454ac98e4ff9a4a0652/text00248.html>> [He Jimin 2008: He Jimin. Yuedu Lao Hao Bu “Wen Gu” Dishisan Ce, 2008, <<http://reader.epubee.com/books/mobile/58/58167a0d88f74454ac98e4ff9a4a0652/text00248.html>>]

评剧曲谱网 **2011**: 评剧《四季常青》剧情简介, 10.04.2011, <<http://www.pingju.com.cn/bbs/viewthread.php?tid=6507>> [Ping Ju Qupu Wang 2011: Ping Ju “Siji Changqing” Juqing Jianjie, 10.04.2011, <<http://www.pingju.com.cn/bbs/viewthread.php?tid=6507>>]

东方智鼎 **2020**: 独具特色的四季青镇 <<http://dfzd365.com/singlepage.php?cid=17>> [Dongfang Zhi Ding 2020: Duju Tese De Siji Qing Zhen <<http://dfzd365.com/singlepage.php?cid=17>>]

张琦 **2019**: 共读海淀农业的历史长诗, 28.03.2019, <https://www.sohu.com/a/304770780_99965635> [Zhang Qi 2019: Gong Dou Haidian Nongye De Lishi Changshi, 28.03.2019, <https://www.sohu.com/a/304770780_99965635>]